دادگای باڵای فیدراڵی ئامرازی دەستی لایەنێکی سیاسییە.. عوسمانی حاجی مارف

ڕۆژی 14ی نۆڤەمبەر دادگای باڵای فیدراڵی عێراق، جەنجاڵیەکی زۆری بەدوای خۆیدا هێنا، کاتێک بڕیاری سکاڵا یەکی لەسەر محەمەد حەلبوسی سەرۆکی ئەنجومەنی نوێنەران دەرکرد، لە کۆتایدا بڕیاریدا ئەندامەتی حەلبوسی لە ئەنجومەنی یاسادانان هەڵبوەشێنێتەوە، لە بەرامبەر ئەم بریارەشدا فرسەتی هیچ تانەدانی بۆ حەلبوسی نەهێشتەوە.

دەمەزراندنی دادگای باڵای فیدراڵی لە ساڵی ٢٠٠٣ دا، بەو ناوەی هەڵی بەرگری بە سەروەری یاسا لە عێراقی دوای سەدامدا دەبێت. دەسەڵاتێکی فراوان بەخشرا بەم دادگایە لە دیاریکردنی دەستوریەتی یاساکانی یاسادانان و ڕێکخستنەکان، ناوبژیوانی گرفتەکانی نێوان بەغدا و پارێزگاکانن، پەسەندکردنی ئەنجامی هەڵبژاردنەکانی ئەنجومەنی نوێنەران، بەکارهێنانی دەسەڵاتی دادوەری تایبەت بەسەر لێپێچینەوە دادوەریەکان دژی دەسەڵاتە باڵاکانی حکومەت. هەروەها دادگا چەندین گەرەنتی بۆ سەربەخۆیی خۆی (وەک دەسەڵاتێکی دادوەری) پێدرا، لەوانە لەسەر ئاستی کارگێڕی و دارایی.

بەڵام شەرعیەتی دادگای باڵای فیدراڵی و دەوری لە بریارەکانیدا هەمیشە جێگای نیگەرانی و مشتومڕی لایەنە سیاسیەکان بووە، هەروەها ڕەخنە لەو دادگایە بە هەمای پەیوەست بونی تائیفەگەری گیراوە، چونکە لە هەمان کاتدا ئەنجوومەنی نوێنەران و ئەکتەرەکانی دیکەی پێکهاتنی حکومەت لە چوارچێوەی هەمان تائیفەگەریدا ڕێکخراون و بە قازانجی دەسەڵاتی شیعە گەرای سەر بە ئێران بڕیارەکانیان گونجاندوە.

دیارترین نموونەی ئەمەش ئەوەیە کە ئەم دادگایە لە ساڵی ٢٠١٠دا ڕێگەی بە دووبارە دانانەوەی نوری مالیکی وەک سەرۆک وەزیران داوە، سەرەڕای ئەوەی پارتەکەی ئەیاد عەلاوی زۆرینەی دەنگەکانی لە کێبکێی پەرلەمانی ئەو ساڵەدا بەدەستهناوە، بەڵام کەوتە ژێر پەردەی بە سیاسی بونی ئەو دادگایەی کە بڕیار وابو بەرگری لە سەروەری یاسا بکات.

دادگای باڵای فیدراڵی لە ساڵانی ڕابردوودا بە تایبەت لە سەرکردایەتی دادوەر فایق زێدانەوە، کە لە ساڵی ٢٠١٧ بووە سەرۆکی

ئەنجومەنی باڵای دادوەری و هاوپەیمانی ئەردوگای لایەنگری ئێران، توانیان جێگا بە سەرۆکی دادگای باڵای فیدراڵی مەدحەت مەحمود لێژکەن وە ناچارکرا خانەنیشین بێت، لە هەمان کاتدا بووە هۆی زیادبوونی ژمارەی دادوەرە شیعەکانی سەر بە ئێران کە لە پارێزگاکانی باشوورەوە دیاریکران، بەم شێوەیەش خزمەتگوزاریەکانی ئەم دادگایە، بە پەردە کەوتە خزمەت بەرنگاری دەسەڵاتێک کە بڕیاەکانی لە پەیوەند بە بەرژەوەندیەکانی ئێرانەوە دەردەچێت.
دواتر دادوەر فایق زەیدان دەسەڵاتە نوێیەکەی بەکارهێنا بۆ جێبەجێکردنی گۆڕانکاریە گەورەکانی دادوەری، بە نموونە ئەنجومەنی باڵای دادوەری لیژنەیەکی بە “بەڕێوەبردنی پیشەکان” دروستکردو دەسەڵاتی فراوانی پێدرا بۆ بەرزکردنەوەو درێژکردنەوەی دەسەڵات و نفوزی، هەروەها خانەنشینکردنی دادوەرو داواکاری گشتی، لە بنەڕەتدا زەیدان دەسەڵاتی دانان و دوورخستنەوەی سەرجەم دادوەرەکانی وڵاتی پێ بەخشرا. هەروەها پێگەی نفوزی خۆی بەکارهێنا بۆ کاریگەری لەسەر پرۆسەی هەڵبژاردنی ئەندامانی دادگای باڵای فیدراڵی، لەوانە دەستنیشانکردنی سەرۆکی نوێی دادگای باڵای فیدراڵی، جاسم محەمەد عەبود، کە بە کەسێکی دەسەز بە زەیدان ناسراوە.
کاتێک لە ساڵی ٢٠٢١دا دوای چەند مانگێک کە بانگەوازی هەڵبژاردنی پێشوەختەی پەرلەمانیان کرد، ئامادەکاریەکانی حکومەت بۆ ئەو دەنگدانەش بریتی بوو لە چاکسازی لە کۆمیسیۆنی باڵای سەربەخۆی هەڵبژاردنەکان. زەیدان بە خێرایی سوودی لەم پرۆسەیە وەرگرت و دڵنیای کردەوە کە ئەنجومەنی کۆمسیۆن “مجلس المفوضية” لە دادوەرەکان پێکدێت بە ئەوەی خۆی و بازنەکەی بتوانن کاریگەریان هەبێت لەسەر بڕیارە گرنگەکانی پێش هەڵبژاردنەکان.
لە چەند هەفتەی دوای دەنگدانی مانگی ئۆکتۆبەر، زەیدان بە شێوەیەک دادگای باڵای فیدراڵی ئاڕاستە کرد کە پشتیوانیان لە بلۆکی لایەنگرانی ئێرانی دەکرد،. لەسەرەتادا وادەرکەوت دادگاکە هەڵوەستەکی هاوسەنگی گرتەبەر بۆ پەسەندکردنی سەرکەوتنی هەڵبژاردن کە بلۆکی سەدریەکان بەدەستیان هێناوە، بەڵام زۆری نەخایاند دادگای باڵای فیدراڵی زنجیرەیەک بڕیاری لە بەرژەوەندی “چوارچێوەی هەماهەنگی” دەرکرد، بە قازانجی شیعەکانی سەر بە ئێران و بە پەراویز خستن و دژایەتی کردنی سەدریەکان تەواو بو.
ڕەنگە گرنگترین ئەوە بڕیارەی کە پەیوەندی بە هەڵبژاردنی سەرۆکێکی نوێوە هەیەو لەلایەن ئەنجومەنی نوێنەرانەوە بڕیار دەدرێت، کەهەنگاوی یەکەمی پرۆسەی پێکهێنانی حکومەتە، دادگا بەجۆرێک بڕیاری چەنیەتی بەوانامەدان بە دەنگدان بە سەرۆک کۆمار لە

بەرژەوەندی "چوارچێوەی هەماهەنگی" گەڕێ، لە بەرامبەردا زەمینەی بۆ دەستلەکارکێشانەوەی فراکسیۆنی سەدرو هاتنی "چوارچێوەی هەماهەنگی" بۆ دەسەڵات خۆشکرد.

هەروەها دادگای باڵای فیدراڵی بڕیاری دەرکرد کە بووە هۆی سزادانی نەیارانی سیاسی ئەردوگای لایەنگری ئێران، لە شوباتی ٢٠٢٢ دادگا یاسای سامانە سروشتییەکانی ساڵی ٢٠٠٧ی حکومەتی هەرێمی بە نادەستووری ناساند، بە شێوەیەکی کاریگەر ئەو چوارچێوەیەی هەڵوەشاندەوە کە حکومەتی هەرێم بتوانێت نەوت بفرۆشێت، بڕیارەکەی دادگای باڵای فیدراڵی پاڵنەرێکی سیاسی ڕوونیشی هەبوو، ئەویش گوشار خستنە سەر پارتی دیموکراتی کوردستان بۆ وازهێنان لە ئەردوگای سەدر، هەر ئەمەش کە سەدرو حەلبوسی و بارزنی نەیانتوانی حکومەتێک پێکبهێنن تا فراکسیۆنە لایەنگرەکانی ئێرانی بکاتە دەرەوە، لە ئاکامدا ئەم دەستەوەردانە پەرچەکردارێ دەرگای بە "چوارچێوەی هەماهەنگی" کردەوەو گەیشتە ئامانجەکەی و حکومەتی پێکهێنا.

لە مانگی یەکی ساڵی ٢٠٢٣، دادگای باڵای فیدراڵی بڕیاریدا کە گواستنەوە لە بودجەی فیدراڵییەوە بۆ حکومەتی هەرێم نادەستوورییەو لە مانگی ئایاریشدا هەوڵێکی بە درێژکردنەوەی ماوەی ئەرکی ئەنجومەنی نوێنەرانی هەرێمی هەڵوەشاندەوە.

ڕۆژی 4ی ئەیلول، دادگای باڵای فیدراڵی ئەو یاسایەی هەڵوەشاندەوە کە ڕێککەوتنی عێراق و کوەیت لە ساڵی 2012 بۆ ڕێکخستنی کەشتیوانی دەریایی لە ڕێڕەوی ئاوی خورعەبدوڵڵا پەسەند دەکرد. دەسیەکە لەلایەن نوێنەری "بلۆکی حوقوق"ەوە تۆمارکراوە، کە دەزگایەکی سیاسیە و سەر بە میلیشیای "کەتیبەکانی حزبوڵڵا"یە، کە لەلایەن ئێرانەوە پاڵپشتی دەکرێت، ڕەنگە ئەو پرسە لە ئاڵۆزییەکانی ئەم دواییەی نێوان تاران، کوەیت و عەرەبستانی سعوودیە سەبارەت بە ئیستغلال کردنی کێڵگەی گازی سروشتی "دۆڕە" سەرچاوەی گرتبێت. لە هەر حاڵەتێکدا ئەو بڕیارە هەڕەشەی پێکخستنی توندی پەیوەندییە دیپلۆماسییەکانی نێوان بەغدا و کوەیت دەکرد، ئەمەش وایکرد محەممەد شیاع سودانی، دەستوەردان بکات. لە کۆتایدا زێدان ئاماژەی بە ئەگەری پێچەوانەکردنەوەی ئەو بڕیارە کرد.

بڕیارەکەی دژی حەلبوسی لە ١٤ی نۆڤەمبەردا بەزیادەوە درێژەپێدەری هەمان ڕەوتی سیاسی بونی ڕووشوێنەکانی دادگای باڵای فیدراڵی سەلماند، حەلبوسی بەدرێژایی ساڵان توانی ببێتە سەرکردەی سیاسی سونەکان، سەرەڕای گۆڕانکاری زۆر لە حکومەت و هەوڵی دووبارە بە دەرکردنی، توانی ڕۆڵی سەرکردایەتی خۆی لە ئەنجوومەنی نوێنەران بپارێزێت، بەڵام لە کۆتایدا بە بڕیارێکی دادگای باڵا لە کارەکەی

دوور خرایەوە.
بڕیارەکانی دادگای باڵای فیدراڵی کە هاوتەریبە لەگەڵ بەرژەوەندییەکانی تاراندا، لەلایەکی ترەوە نابێت ئەوەش لەبیربکەین ، زۆرجار مەیلێک بەرەو هەنگاوەکانی ئایدۆلۆژیای ناسیۆنالیستی عێراقی ئاشکرا دەکەن، تا چوارچێوەیەک لە دابینکردنی ئەمنیەت بە سەرمایەگوزاری بەڕێوەبەرن، بەتایبەتی ئامانجەکانی هەوڵدان بۆ ناوەندکردنی دەسەڵات لە بەغدا و کۆتایی هێنان بە دەسەڵاتی هەرێم، چاکسازی لە دەستوور بۆ شکاندنی سووڕی درێژخایەنی قەیرانەکانی دوای هەڵبژاردن، هەوڵدانە لە کۆتایی هێنان بە ناسەقامگیری لە سایەی دەسەڵاتی یەکلایەنەی چوارچێوەی هەماهەنگیدایە.
زەیدان بەناوی بەدواداچوون بۆ باڵادەستی دادوەری یاریکردنی بە یاساکان نیشانداوە، کە یەک بگرێتەوە لەگەڵ بەرژەوەندی و دەخالەتی ئێران لە عێراقدا، هەروەها گونجاندنی لەگەڵ ئەو لایەنانەی نوێنەرایەتی سیاسەتەکانی ئێران دەکەن، بەم پێیە سیستمی قەزایی نەخستەتە بەرامبەر ئەو میلیشیایانەی ئێران پاڵپشتیان دەکات هاوکات ئەو هاوبەشانەی دەیانەوێت دەستی ئێران لەسەر عێراق شل بکەنەوە، دادگا بە وردی و بە ئارامی مامەڵەی پاشەکشەکردنیان پێدەکات، چونکە دادگای باڵای فیدراڵی لە چوراچێوەی حوکمرانی ئێستای عێراقدا سنووری خۆی تێپەڕاندووە، لەگەڵ دەورەیەکی تازەی هەوڵدان بۆ ناوەندکردنەوەی حکومەت لە عێراقدا بڕیارەکەنی دەگونجێنێت، واتە هەڵبژاردن و پڕۆسەی پێکهێنانی حکومەت، ناکۆکی جۆراوجۆری نێوان بەغدا و هەولێر و لایەنە سیاسیەکان لە عێراقدا نیشان ئەدات، بۆیە دەبێت پابەند بێت بە بەرجەستەکردنەوەی دەسەڵاتێک کە باڵا دەستی کۆماری ئیسلامی ئێران بەسەر عێراقدا قەبوڵ کات، بەرەنگاربوونەوەی نفوزی ئێران لەناو خودی دەسەڵاتی دادوەریدا پێویستی بەوە دەبێت کە دەسەڵاتی سیاسی لە بەغدا لە دەست هەژمونی چوارچێوەی هەماهەنگی بهێنرێتە دەرەوە.

ئەوەی پەیوستە لە ئاکامی سەلماندنی پاپەندی بونی دادگای باڵا، کەبە لایەنگرو پشتیگیرکردنی بە لایەنێک لە دەسەڵاتدا دامەزراوەو پێچەوانەی نوێنەرایەتی بەرژەوەندیەکانی خەڵکی عێراقە، شەرمەزاریە ببێتە جێگای ئومێدی هەرلایەنێکی سیاسی کە چاوەڕوانە لە ڕێگەی بڕیارەکانی ئەم دادگایەوە دەستکەوتێکی هەبێت، ئەم حاڵەتە لە تایبەتمەندی لایەنە ئیسلامیەکانی کوردستان و بزوتنەوەی نەوەی نوێدا زۆر بەرجەستە بۆتەوە، کە بە دروستکردنی تەوەهومی داوای سکاڵا

لەو دادگایە باس لەوەرگرتنی خواستەکانی خەڵک دەکەن و ئومێدی بە پایە دەبەخشنەوە لەسەر ئەو دادگایەی یەک هەنگاو نانێت گەر لە بەرژەوەندی کۆماری ئیسلامی ئێران نەبێت، راشکاوانە ئامرازێکی دەستی شیعەگەرایە لە پەیوەند بە “چوارچێوەی هەماهەنگیەوە”.

بۆ ئەم وتارە سود لەم سەرچاوەیە وەرگیراوە

فهم قرارات “المحكمة الاتحادية العليا” المسيسة في العراق

سيلين أويسال

https://www.washingtoninstitute.org/ar/policy-analysis/fhm-qrarat-almhkmt-alathadyt-allya-almsyst-fy-alraq